

CSILLAGÖSVÉNY

Katolikus nevelés együtt a családdal

Segédanyag a katolikus óvodákban dolgozó óvodapedagógusok részére

Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet
Budapest, 2010

Készült a Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet által szervezett *Vallásos és erkölcsi neveléssel foglalkozó munkacsoport* közreműködésével, melyet a katolikus óvodák óvodapedagógusai alkotnak.

Szerkesztő:

Szerepi Imréné munkacsoport vezető

Mottó:

Ima a családokért

Kérünk Urunk, hallgass meg minket, és adj Egyháznak szent családokat!

A gondviselésben bízó családoknak – *Kérjük oltalmadat!*

A Jézus Szívét tisztelő családoknak –

A belső békétlenségtől szenvedő családoknak –

A külső kísértésektől szétzilált családoknak –

A hittanos gyermekeknek és hitoktatóiknak –

A gyermeket váró édesanyáknak –

Hazánk fiatalságának, hogy bölcsességben és kedvességben
növekedjenek Isten és az emberek előtt –

A fiataloknak, hogy a tiszta élet örömeinek hiteles tanúi legyenek –

Az állami gondozásból kikerülő talajtalan fiataloknak –

Egyházközségünk családjainak, hogy erősítsék egymást hitben,
reményben és szeretetben –

Egyházközségünk családjainak, hogy segítőkész, megbocsátó
szomszédjai legyenek egymásnak –

Egyházközségünk családjainak, hogy egymással közösséget alkotva
keressenek Téged –

A családoknak, hogy bátran merjék vállalni az új élet születését –

A házasság szentségi erejéből szüntelenül táplálkozó családoknak –

Családbarát államnak és társadalomnak –

A házastársaknak, hogy szenteljenek időt egymásnak és családjaiknak –

Azoknak a házasoknak, akik a házasságot és családot megillető jogokért
elszántan küzdenek –

Hogy mint családgyház építsük Titokzatos Testedet –

Hogy papjaid ne fáradjanak bele a családapasztoráció súlyos munkájába –

A leleményes és áldozatos szeretet megvalósításához a fáradságos
hétköznapiakban –

Könyörögjünk! Istenünk, te ragyogó példaképnek állítod elénk a Szent Családot. Segíts, hogy nyomában járjunk, gyakoroljuk a családi élet erényeit, mindig egyek maradjunk a szeretetben, és házad népével együtt örvendezve élvezhessük örök jutalmadat. A mi Urunk Jézus Krisztus által. Amen.

http://www.tengernekcsillaga.hu!/dokumentumok/egyeb_kiadvanyok/EngeszteloCsaladokertBEL.pdf

Tartalom:

Ajánlás	7
Előszó.....	9
1. A Biblia a családról.....	11
2. A boldog család ismérvei.....	13
3. A család és az óvoda, a család és a katolikus óvoda.....	21
4. A családi életre nevelés létjogosultsága az óvodáskorban.....	23
5. A családi életre nevelés megvalósításának lehetőségei a katolikus óvodákban	24
5.1. A közösség és egyén kölcsönhatása a személyiség alakulásában	24
5.1.1. Erények, tulajdonságok alakítása, az identitás fejlődésének segítése.....	24
5.2. A mese, mint a nevelésben láthatatlan módon segítő eszköz.....	25
5.2.1. A családok segítése a gyermek életkorának és értelmi képességének megfelelő, erkölcsi értéket hordozó mesék (mesefilmek) kiválasztásában, a közös együttlétek megvalósításában.....	26
5.3. A játék, mint a családi nevelés egyik lehetséges színtere	29
5.3.1. Segítségnyújtás az együttjátás örömeért	30

5.4. Tanulási folyamatok és a család.....	32
5.5. Ünnepek és a család	34
5.6. A családok segítésének lehetőségei.....	35
Zárszó.....	38
Irodalomjegyzék	39

Ajánlás

Nagyon hálásak vagyunk Déri Éva munkatársammal azért, hogy részt vehettünk a 2009/2010-es tanévben a KPSZTI *Vallásos és erkölcsi neveléssel foglalkozó munkacsoportjának* szakmai műhelymunkájában.

Az év mottója a következő volt:

„A család ajándék és hivatás, az emberiség reménye.” (Farkas Péter)

Ez a mottó egyértelműen arra mutat, hogy a családi életre történő felkészítés hangsúlyosan jelent meg e tanév szakmai munkájában. Nagyon aktuális, időszerű és égető kérdéshez nyúltak a szervezők. A *Csillagösvény* c. kiadvány tükrözi azt a nagyon átgondolt, pontosan kidolgozott és megtervezett nevelői koncepciót, amit tapasztalhattunk a közösen megélt alkalmakon is.

A házasság és család intézményét romboló világban élve – a kiadványt olvasva – abban kaphatunk segítséget, hogy a házasság és család örök érvényű értékét érvekkel megerősödve, szilárdan merjük és tudjuk képviselni. Ehhez nyújtanak segítséget a Biblia vonatkozó idézetei is. Nagyon kevés kapaszkodójuk van ugyanis azoknak a szakembereknek, akik felgyorsult, rohanó világunkban is vállalkoznak a családi életre történő tudatos felkészítésre. A kiadványban egyesek emelik ki a boldog házasság és családi élet megvalósításához szükséges nélkülözhetetlen ismérveket, olyan szemszögből megfogalmazva, hogy az óvodai nevelésben mi és hogyan építhető be, gyakorolható be ezekből. Az óvoda az a hely, ahol még elég nagy esély van a szülők elérésére és a velük való kapcsolattartásra. Nagy kihívás az óvodai nevelők számára, hogy a család és az óvoda kölcsönhatásában rejlő lehetőségekkel mennyire tudnak élni. A kiadványban megfogalmazott gondolat nagy felismerés:

„A szülőket segíteni kell a szülői hivatás tanulásában, mert ez nem ösztönös tevékenység.”

Ehhez a szülői hivatás tanítását célzó szakmai munkához kívánok sok megvalósítható ötletet, kitartást, további eredményes tapasztalatcserét a boldog családi élet megvalósulásának reményében.

Kecskemét, 2010. augusztus 31.

Hortobágyiné dr. Nagy Ágnes
főiskolai adjunktus, Sapientia Családpedagógiai Intézet

Előszó

Katolikus óvodapedagógusok alkotják azt a kis közösséget, amely néhány éve azért jött létre, hogy a katolikus óvodákban megvalósuló vallásos és erkölcsi neveléssel és a témakörbe illő kérdésekkel foglalkozzon. A 2009/2010-es nevelési év témája az óvodai nevelés és a családi életre nevelés kapcsolata, a családok pasztorálásának (katolikus hitéletbe való bevezetésének) lehetőségei volt.

Az év során alkalmunk nyílt arra, hogy megismerkedjünk a Sapientia Hittudományi Főiskola Családpedagógiai Intézetének „Boldogabb családokért” családi életre nevelés programjával.

Hallhattuk Hortobágyiné Dr. Nagy Ágnes orvos, főiskolai adjunktus tájékoztatóját, Dr. Sallai János klinikai gyermek-szakpszichológus előadását és Döbrentey Ildikó meseíró gyermeknevelésről alkotott nézeteit.

Átgondoltuk, megfogalmazzuk a boldog családi élethez szükséges kritériumokat, a gyermeknevelésben elengedhetetlen szeretet kimutatását a szeretetnyelvek alkalmazásával. Hasznosnak bizonyult a közösség és az egyén kölcsönhatásának személyiségre gyakorolt hatását körbejárni és feleleveníteni a mesével, meséléssel kapcsolatos ismereteinket.

Egy éves közös gondolkodásunk eredményeként alakult ki ez a segédanyag, amely magába foglalja a családdal való közös nevelés katolikus szellemiségű lehetőségeit, elképzeléseit és a családok pasztorálására irányuló törekvéseket.

Jó szívvel ajánljuk minden elkötelezett pedagógusnak, aki fáradozik a családok és a nevelési intézmények együttes tevékenységének szorosabbá tételén, hiszen a ránk bízott gyermekek életét, lelki-szellemi növekedését segíthetjük ezzel.

Megköszönöm a KPSZTI vezetőjének, Bajzák Erzsébet M. Eszter nővérnek, hogy helyet és lehetőséget biztosított a munkacsoport összejöveteleihez, és imádságos háttérével gondviselő mennyei Atyánk szeretetébe ajánlotta munkánkat.

Hálás szívvel gondolok a KPSZTI óvodai szakértőjére, Grolyóné Szabó Évára, aki szakmai tudásával és szervező munkájával segítette a munkacsoport működését.

Hálás vagyok Sebők Sándor plébános atya iránymutatásáért, aki szívén viseli, hogy a családi életre nevelés minél fiatalabb korban elkezdődjék.

Köszönetet mondok a munkacsoport minden tagjának odaadó lelkesedéséért, azért, hogy gondolataikat, tapasztalataikat megosztva gazdagították az együttlétek tartalmát. Örömmel és szeretettel fordulok azon intézmények felé, akik vállalták, hogy röviden bemutassák az óvodájukban megvalósuló családi életre nevelés egy-egy változatát.

Bízom abban, hogy a most megjelenő kiadvány azokat is hozzásegítheti a családi életre nevelés kérdéseinek mélyebb megismeréséhez és feladatainak megvalósításához, akik személyesen nem vehettek részt a munkacsoport találkozásain.

Budapest, 2010. augusztus

Szerepi Imréné
munkacsoport vezető

1. A Biblia a családról

A Bibliában nagy jelentősége van a családnak. Már a Teremtés Könyve megfogalmazza Isten elképzelését, amikor a férfi és a nő elkötelezett kapcsolatáról azt tanítja, hogy „ezért elhagyja a férfi apját és anyját, feleségéhez ragaszkodik, és egy testté lesznek.” (Ter 2,24) Nekik szól az isteni parancs is: „Szaporodjatok, sokasodjatok, töltsétek be a földet!” (Ter 1,28)

A Szentírás tanítása szerint a család az a hely, ahol az emberi együttélés elemi szabályait a gyermekek elsajátítják, és ahol az idősebbek, főként a szülők tapasztalatai fölkészítik őket az életre (Péld 1,8; 6,20).

Tudjuk, hogy a Teremtő elképzelését az idők folyamán a választott nép tagjai sajátosan értelmezték: megengedték a többnejűséget, a patriarchális társadalomra jellemzően a férfi elbocsáthatta feleségét, stb. Jézus határozottan tanítja a házasság egységét, fölbonthatatlanságát, amikor a farizeusok sarokba akarták szorítani kérdéseikkel (lásd: Mt 19,3–9). Ezzel visszaállította, megerősítette a teremtés rendjét, a mennyei Atya elgondolását.

Az ősegyház teológusa, Pál apostol, az Efezusiakhoz írt levelében a házasság misztériumáról beszél, párhuzamot vonva a férfi és a nő kapcsolata, illetve az Egyház és Krisztus kapcsolata között (Ef 5,33). A házasság szentségi voltára utal a Korintusi levél egy rövid mondata, amiben olyan (második) házasságról beszél, amely „az Úrban” köttetik (1Kor 7,39). Szent Pál tanításában, az előbb idézett részekben megfogalmazódik az a gyakorlatban is megtapasztalt igazság, hogy a család alapja a jó házasság, vagyis a férfi és a nő elkötelezett, Krisztusban megélt szeretetkapcsolata. Ezek után beszél a család tagjainak, a szülőknek és a gyermekeknek egymás iránti kötelezettségeiről, feladatairól (Ef 6,1–4; Kol 3,18–21).

Az Újszövetség írásaiból az is nyilvánvalóvá válik, hogy a Teremtő által elképzelt házasságot és családi életet pusztán emberi erővel nem lehet megvalósítani. Szent Pál a „Szeretethimnuszban” (1Kor 13, 1–13) fogalmazza meg az igazi szeretet ismérveit. A Galata levélben a Lélek gyümölcseiről beszél, ami – többek között – azt is jelenti, hogy a szeretet ember és ember között csak Isten erejével, segítségével valósítható meg. A krisztusi lelkület (alázat, megbocsátás, önzetlenség) szükségességét hangsúlyozza a Filippiekhez írt levelében, amikor az egyetértés és szeretet megvalósításáról beszél (Fil 1,27–2,8).

Az Apostolok Cselekedeteiből és Pál apostol leveleiből is láthatjuk, hogy a házastársaknak, a családnak milyen lényeges szerepe van Isten országának, annak látható megjelenésének építésében és szolgálatában.

Az apostolok munkatársai között több házastársat találunk, akik az apostolok és a közösség szolgálatával vettek részt Isten üdvözítő tervének megvalósulásában (ApCsel 9,36–43; 10,17–33; 16,13–15; Róm 16,1–16; 1Kor 16,19; 2Tim 1,5; 2Tim 4,19–21).

A fentiekből két nagyon fontos igazság fogalmazható meg:

A család alapja az erős, Isten akaratát kereső és megvalósító házasság. Ennek vannak természetes és természetfeletti összetevői. A házasság milyensége és minősége ugyanis a felek belső értékeitől és a természetfeletti világgal való kapcsolatától függ. Mindkét területre vonatkozik, hogy alapvetően meghatározzák alakulásukat a gyermekkorban szerzett élmények, hatások. Ezért lehet és kell beszélni a családi életre nevelés gyermekkori feladatairól.

A család építőköve és meghatározója az Egyháznak és a társadalomnak. Nem mindegy tehát, hogy milyen irányultságú, értékrendű családok alkotják mindkét, természetes és természetfeletti közösséget.

Ezen szempontok miatt tartottuk fontosnak, hogy a 2009/2010. nevelési évben munkacsoportunk a családi életre nevelés kérdésével foglalkozzon.

2. A boldog család ismérvei

Találkozásaink alkalmával különböző kérdések megbeszélésére, egyeztetésére is van lehetőség, kisebb csoportokban. Ez kedvelt területe az összejöveleteknek, hiszen az ilyen beszélgetések lehetőséget adnak a munkacsoport tagjainak az ismerkedésre, a véleménycserére és bepillantást is engednek egy-egy intézmény működésébe. Az egyik ilyen kérdés a boldog család ismérveinek összegyűjtése volt.

A Munkacsoport tagjai a következőképpen válaszoltak a feltett kérdésre:

- *Szeretetteljes légkör*

A csoport tagjai akaratlanul, vagy talán tudatosan is rangsorolták a boldog család ismérveit. Így került előre a fenti szempont. Valóban, az ember a lelke mélyén biztonságot adó, harmonikus családi életre vágyik. Ez nem csupán a házastársak boldogságát biztosítja, hanem a gyermekét is. A szülők talán nem is adhatnak többet gyermeküknek, mint hogy szeretik egymást. A gyermek a szülők szeretetének melegében érhet egészséges személyiséggé. A szeretetteljes légkör megvalósulásának azonban sok-sok feltétele van. Az alábbiakban megfogalmaztunk néhányat.

- *Azonos értékrend, azonos világnézet*

A házasságban a férfi és a nő eggyé válik. Ez a folyamat három területen megy végbe: lelki, szellemi és testi kapcsolódásban válnak, érlelődnek eggyé az évek folyamán. Mind a három terület fontos. Hasonlatos ez a háromlábú székhez, amely akkor biztonságos, ha mind a három láb rendben van. Ennek az egységnek a kialakulásához valóban nagyon szükséges az azonos értékrend, azonos világnézet. Ha ez nincs meg, vagy éppen valami miatt megroppant, akkor nehéz megélni az egységet az említett három területen. Jelenits István piarista atya erről így ír: „Egy bizonyos: a közösséghez hozzátartozik, hogy a házastársak egymás életének kockázatait is vállalják, s itt a

földön «*cserépedényben őrizzük*» kincseinket: a hitet, az Istennel való bizalmas kapcsolatot is (2Kor 4,7). Hívó, hitből élő ember számára nagy megpróbáltatás, ha a hozzá legközelebb állót Istentől eltávolodni látja. Fel kell vetnie azt a kérdést is, mennyiben felelős ezért éppen ő maga? Nem vált-e buzgósága taszítóvá, nem fordult-e ki vallásossága annyira, hogy inkább elriasztja hitvesét az Istentől, mint hogy közelebb segítené hozzá? Nem állította-e esteleges vitáikban Istent túlságosan is maga mögé, nem hivatkozik-e rá folyton úgy, mint aki őt igazolja férjével, feleségével szemben is?”¹

Miért fontos ezt tudatosítanunk? Mert a gyermekkorban kialakult helytelen istenkép, a negatív élmények az Istennel való kapcsolat megélésében, a helytelen önismeret, az egészséges társas kapcsolatok kialakulásának hiánya, mind ide vezethetnek. Az óvodai nevelés során formálódhat olyanná a gyermek személyisége, hogy majd felnőtt korában képes legyen kiegyensúlyozott, hittel megélt házastársi kapcsolatra.

- *Anyagi biztonság megléte*

Természetesen nagyon fontos. Sok feszültség, veszekedés, gyötrődés oka lehet családokban, ha anyagi problémák lépnek fel. A keresztény felfogásban helye van az anyagi javak megbecsülésének, gyűjtésének, de szem előtt tartva Jézus mondását: „...nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete” (Lk 12,15). Ismerjük Jézusnak a gondviselésbe vetett bizalomról szóló tanítását is (Mt 6,25–34), ami nem teszi fölöslegessé az ember törekvéseit. A keresztény szolidaritás jegyében a saját családi biztonság megteremtésén túl, még a nehéz anyagi körülmények között élő családok segítésére is gondolni kell. A gyermeknek a családban kell megtanulni az anyagiakhoz való helyes viszonyulást, és a szolidaritás lelkületének elsajátítása is már gyermekkorban kezdődik. Meg kell tanulnia mértéket tartani, az anyagiakat megbecsülni, ha szükséges, meg kell tanulnia lemondani valamiről, illetve megosztani másokkal, amije van (testvérkapcsolatok!)

¹ Jelenits István: Küldetésben 73. old. Új Ember, Budapest, 2000.

- *Rokoni, baráti kapcsolatok ápolása*

Felnőttként értjük meg és éljük meg igazán, hogy az ember a kapcsolataiban és a kapcsolataiból él. A gyermek öntudatlanul élvezi, vagy éppen szenvedti azt a családi közösséget, amelyben él. Később többnyire ő maga is azt a modellt valósítja meg életében, amelyben gyermekkorát töltötte. A családi életre nevelésben az óvodának tekintettel kell lennie a gyermek családi körülményeire, és tudatosan erősítenie kell azokat a tényezőket, amelyek hozzásegítik a növendéket ahhoz, hogy képes legyen értékes, önmagát és környezetét gazdagító kapcsolatok kialakítására. Amennyiben a gyermek családjában hiányosságok, vagy éppen negatív jelenségek vannak, a felnőttek (szülők, nagyszülők, barátok), illetve a felnőttek és a gyermekek kapcsolatában, meg kell keresnie az óvodapedagógusnak azt a módot, hogyan tudja a hiányosságokat pótolni, a gyermek negatív élményeit ellensúlyozni.

- *Megfelelő társ kiválasztása*

Valóban, a jó házasság egyik alapvető feltétele a megfelelő társ kiválasztása. A választás azonban nagyobb részt attól függ, hogy milyen értékrendje van valakinek, illetve milyen a személyisége, amely személyiség keresi, várja a neki megfelelő, őt kiegészítő másik személyt. Igaza van a latin mondásnak, amely szerint a hasonló a hasonlóknak örül. A jó választás egyik feltétele, hogy az ember elsősorban adni akarjon, ne pedig kapni. A szerelem átmenetileg hozzásegíti a feleket ahhoz, hogy túllépjenek önmagukon, és a társuk kedvét keressék, akár önmaguk szempontjait is félretéve. Hosszú távon azonban ez csak emberi erővel nem lehetséges! Kell hozzá a kegyelmi segítség is. Éppen ezért, részint olyan embereket kell nevelnünk, akik már gyermekkorukban megtanulnak lemondani saját kényelmükről, akaratukról, elképzelésükről, tudják fegyelmezni magukat, látják, megtapasztalják a másokért hozott áldozat értelmét és édességét.

Ezeket az ún. természetes erényeket emeli föl, segíti és tökéletesíti a kegyelem. Jó, ha valaki gyermekkorban

megtapasztalja, hogy Isten segítségével többre megy, mintha csak a maga erejére támaszkodna. Az óvodai nevelés során gyakran adódik alkalom arra, hogy akár a természetes erényeket kialakítsuk a növendékeinkben, akár arra, hogy a természetfölötti segítséget hathatósan megtapasztalják. Így képesek lesznek később a párkapcsolatban is kamatoztatni mindezt.

Jelenits István piarista atya így ír erről: „A szerelem adakozó kedvűvé teszi az embert: akik házasságot kötnek, önmagukat adják egymásnak. Istennek tetszik ez az adakozás, s maga is adakozóként lép az adakozók mellé. ... Isten nem hozományt vagy nászajándékot ad azoknak, akik szentségi házasságot kötnek, hanem saját életét osztja meg velük. Nemcsak egymásra, rá is számíthatnak; nemcsak egymással kötnek szövetséget az «ő színe előtt», hanem vele is.”²

- *Egymásra figyelés, segítségnyújtás, harmónia, érzelmi biztonság*
A házasság és a házastársak szeretetkapcsolatából kialakult családi élet a legszorosabb emberi kapcsolatok közé tartozik, vagy talán a legszorosabb. A család minden tagjának megvan a maga feladata a másik fél lelki, testi, szellemi biztonság-érzetének, jólétének megteremtésében. A házastársakra különösen igaz, amit a Kis hercegben olvashatunk. „Felelős vagy a rózsáért, amit megszelídítettél!” A rózsza pedig nemcsak a társ, hanem szerelmük gyümölcse, a gyermek is.
- *Gyermekvállalás, elfogadás*
Bármilyen furcsának tűnik is, azt kell mondanunk, hogy a gyermekvállalás és elfogadás készségének gyökerei is a gyermekkorra nyúlnak vissza. A tetteinkért és a másokért vállalt felelősségtudat kialakítását szinte nem lehet elég korán kezdeni. Az óvodai közösség élete, a játékok, vállalt feladatok teljesítése, mind-mind hozzásegítik a növendékeket ahhoz, hogy később felelősségtejes döntéseket tudjanak hozni, vállalják önmagukat, cselekedeteiket.

² Jelenits István: Küldetésben 70. old. Új Ember, Budapest, 2000.

- *Bizalom, őszinteség, tolerancia, nyitottság, a problémák megbeszélése*
Minden élhető kapcsolat alapja az egymás iránti bizalom és őszinteség. A kapcsolat mélységének arányában ez egyre lényegesebb. A bizalom akkor alakul ki a család tagjaiban, ha érzik, megélik azt, hogy a másik föltétlen szeretettel szereti őt. A gyermek életében nagyon meghatározó a kicsi korban kialakult ún. ősbizalom. Ha ez csorbát szenved, a gyerek egész életében viseli következményeit. A szülők akkor tudják ezt az „ősbizalmat” megtartani, erősíteni a gyermekben, ha egymás iránti bizalmuk is töretlen. Ellenkező esetben a köztük lévő bizalmatlanság, feszültség bizonytalanná teszi a gyermeket is, és ezt viszi magával a saját párkapcsolatába is.

Az őszinteség nem egyenlő azzal, hogy mindent a másik nyakába zúdítanak a felek, hanem amit tesznek és mondanak, az megfelel belső meggyőződésüknek. A kimondott szavakat a szeretet kell, hogy szabályozza: tudni kell mivel, mennyire terhelhető a másik fél! A gyermek már kicsi korában is megérzi, ha a szülők nem őszinték vele, vagy egymással. Azt is észreveszi, ha a szülők másként nyilatkoznak meg külső személyekről, eseményekről idegenek jelenlétében, mint maguk között. Ez a felismerés a gyermeket kétszínűvé nevelheti.

A szeretethimnuszban Pál apostol azt írja, hogy a szeretet türelmes. Barsi Balázs atya írja: „A türelem a mindennapokban azt is jelenti, hogy nem ítélekem, megsértődve nem zárom rövidre az ügyet, és nem agresszióval felelek az engem ért sérelmekre. Időt és esélyt adok – magamnak, testvéremnek, sőt Istennek is. Először is magamnak, hogy vélt, vagy valós sérelmemet a szeretet tüzeiben tudjam elégetni. Másodszor testvéremnek, hiszen Istené az ítékezés joga, s ha ő ad neki időt, nekem sincs jogom megtagadni tőle. Harmadszor Istennek, aki sokszor számomra érthetetlenül cselekszik, vagy érthetetlenül tétlen, és ezzel csalódást okoz. Elismerve, hogy nekem is időre van szükségem, hogy akaratát megértsem és elfogadjam, kell

időt adnom neki, hogy megmutassa, mi volt az értelme mindannak, ami történt velem.”³

Ha a gyermek ilyen légkörben növekedik, későbbi emberi és szeretetkapcsolatai harmonikusak, boldogságot adók lesznek.

- *Közösen megélt programok, feladatok meghatározása, munkamegosztás, összefogás*

A közös cselekvés, a közös élmények részint közelebb hozzák egymáshoz a család tagjait, részint pedig növelik azokat a témákat, amelyekről beszélgetni tudnak. Nem csupán vallási élményekről van szó, hanem a közös szórakozás, a közös munka, minden együtt töltött idő gazdagítja a kapcsolatot. A gyermekek számára különösen fontos, hogy minél több pozitív élményt éljenek meg együtt szüleikkel. A családi „közteherviselés”, a közös tevékenységek mintát adnak, felelősségre nevelik a gyermeket.

- *Közös cél, gondolatok*

„Amikor a szülők nevelnek, nem egyszerűen arra szoktatják gyerekeiket, hogy nekik szót fogadjanak, hanem kézenfogva elvezetik őket azokhoz az erkölcsi eszményekhez, amelyeket maguk is vállalnak. Ezekről nemigen lehet beszélni egy kisgyerekeknek, de ennek az erkölcsi értékrendnek a jelenlétét vagy hiányát megérzi a legkisebb gyerek is. Ha az erkölcsi értékrendnek megfelelően igyekeznek élni, s bár talán el-elbukva, de őszintén ehhez mérik tetteiket, akkor hitelesen képviselhetik gyermekeik előtt, s akkor a család életének rendje nem zsarnoki rend lesz, hanem valami személyen túli biztonsága támad.”⁴

- *Egymás megismerése – idő, szeretetnyelv*

A házasságban (még az udvarlás, együtt járás élményei ellenére is), valójában két idegen ember köti össze az életét. Hosszú időbe telik, amíg testben, lélekben egybeforrnak. Két ellentétes feladatot kell megoldaniuk: egymást kiegészítve eggyé válni, ugyanakkor meghagyni egymás belső világának tiszteletét,

³ Barsi Balázs OFM: Örökké megmarad. Bp. 1998. 28. old.

⁴ Jelenits István: Küldetésben. 82. old. Új Ember, Budapest, 2000.

szuverenitását. Ez nem könnyű feladat: idő és türelem kell hozzá. Könnyebben megy, ha nem egymásra várnak, hanem merik jelezni egymásnak igényeiket, vágyaikat, elképzeléseiket. Ha figyelnek arra, mi az, amivel a másikat boldoggá tehetik, akkor a gyermek a szülei példáján tanulja meg, hogyan lehet megtalálni, megkeresni a mellette élők szeretetnyelvét.

- *Határok, szabályok ismerete, betartása*

Az óvodai élet jó gyakorlótere az egymásra figyelésnek, segítségnyújtásnak, a vigasztalásnak, és sok más, az együttéléshez szükséges tulajdonság megalapozásának. Egyrészt az óvoda kiszámítható életrendje, másrészt a gyermekek természetes közege és tevékenysége, a játék ad nagyon sok lehetőséget a fent említett erények (készségek) kialakítására. Könnyebb a dolga az óvodapedagógusnak, ha a gyermek „szabálykövető” családból jön, ahol a család belső rendje, a megfelelő korlátok közötti szabad mozgás biztonságérzetet, alkalmazkodóképességet ad a gyermeknek.

- *Egyenrangúság*

A Bibliában azt olvassuk, hogy „lesznek ketten egy testté” (Ter 2,24). A test hasonlata jól kifejezi az egymás kiegészítésének igényét, lehetőségét és szükségességét. Szent Pál apostol a Korintusiakhoz írt levelében az Egyházat testhez hasonlítja, melyben a tagok egyenlő értékűek. Egyformán szükségük van egymásra (1Kor 12,12–31). Így van ez a házasságban is! Ha egyik, vagy másik úgy gondolja, hogy több a társánál, az megásta kapcsolatuk sírját. Nagyon fontos, hogy a házastársak gyakorlatban is megélik egyenértékűségüket.

„Ha valaki egy kicsit is különbnek érzi magát a társától, akkor elvárásai vannak. Társa persze, nem így éli meg a helyzetet, és nem fogja az elvárásokat teljesíteni. Ebből feszültség keletkezik, és egyre nagyobb szemrehányásokkal tekint «érzéketlen», «felületes», «őt nem értékelő» párjára. Egy idő után már mártírnak érzi magát. – Ismerősek az ilyen mártírok. A megoldás az lenne, ha ki-ki azt gondolná, saját maga kevésbé értékes. Tehát, kicsit fölé célozna, és azon morfondírozna, hogy Isten miért sújtja azzal a férjével vagy a feleségével, hogy ő a társa?

Hiszen ő nem is érdemli meg! Úgy gondolkodna, mint József Attila a Tószunnyadó c. versében: «Nagyon szerethet már engem, megtűr téged is a szívemben. »”⁵

Azok a szülők, akik így tekintenek egymásra, megfelelő példát adnak gyermekeiknek a másik fél megbecsülésére, értékelésére.

⁵ Sebők Sándor: Együtt, de hogyan? 66. old. Főti Római Katolikus Egyházközség, 2006.

3. A család és az óvoda, a család és a katolikus óvoda

Az emberi személyiség kialakulása a gyermekkortól kezdve a kamaszkoron át az ifjúkorig hosszú folyamat.

A gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége. Ebben az óvoda, mint nevelési intézmény kiegészítő szerepet játszik. A kisgyermek három éves kora körül elérkezik az az idő, amikor (általában az édesanya munkába állása miatt) megkezdzi közösségi életét. A szülők számára törvény biztosítja a szabad intézményválasztás lehetőségét. A kisgyermekes szülők közül többen élnek is ezzel, hiszen gyakran nem kis áldozatot hoznak azért, hogy gyermekük az általuk kiválasztott óvodába járhasson.

Az óvoda csak a családdal együtt, a családi neveléssel összhangban lehet eredményes. Ennek alapvető feltétele a családdal való együttműködés. A fiatal családokban erős érzelmi kötelék fűzi a gyermekekhez a szülőket, ezért nyitottak minden közeledésre, érdeklődéssel fogadják a számukra felkínált lehetőségeket.

Minden óvodára jellemző, hogy a kapcsolattartás formái és módszerei alkalmazkodnak a helyi feladatokhoz és szükségletekhez. Az óvoda nevelőinek feladata, hogy vezessék és segítsék a családokat az óvodával összehangolt nevelőmunkában, a gyermekek egészséges életmódjának és örömteli, nyugodt, fejlesztő hatású otthoni életének kialakításában. Ez azért is nagyon fontos, mert egyre fiatalabb gyermekekre jellemző a stresszes élet, az érzelmi labilitás, a viselkedési és figyelemzavar.

A katolikus közoktatás tudatosan arra kötelezi el magát, hogy az egész ember kifejlesztésén munkálkodjék, hiszen Krisztusban, a tökéletes emberben minden emberi érték teljesen kibontakozik és egymásba fonódik. Ez adja a katolikus intézmények legsajátosabb jellegét és ebben gyökerezik az a kötelessége, hogy tisztelje az emberi értékeket, érvényre juttatva az autonómiát, amely megilleti őket, közben betöltve saját küldetését, amely minden ember szolgálatára kötelezi.⁶

⁶ Katolikus Iskolák Magyarországon, 7,8,14.

Az Egyház küldetése, hogy hirdesse az evangéliumot, vagyis nyilvánítsa mindenki előtt az üdvösség örömhírét. Jézus Krisztus evangéliumában egészen kifejezetten megvan az az igény, hogy belegyökerezzenek a hívek lelkébe és életébe. Éppen ez a célja a missziós feladatot is felvállaló katolikus óvodai nevelésnek.

Katolikus óvodáink növendékei között vannak hívő, vallásos családok gyermekei, a vallással szimpatizáló családok gyermekei, és járnak hozzánk nem hívő, de nevelési elképzeléseinket, szellemiségünket elfogadó családok gyermekei is.

A katolikus óvoda a katolikus nevelési rendszer szerves része. Hitünk szerint a gyermek Isten ránk bízott ajándéka. Szüleinek olyan kincse, amelynek értékét gyakran kevéssé ismerik, s a katolikus óvoda evangelizáló munkája során ez a kincs a szülő számára fokozatosan föltárul. A katolikus óvoda egész napja: a játék, a munka, a tanulás egy sajátos jellegű világszemlélettel történik.

Az óvodás gyermekek nevelését, személyiségük fejlesztését csak akkor tudjuk megvalósítani, ha együttműködünk a családokkal. Ezért kiemelt fontosságúnak tartjuk a családi életre nevelés keretében a szülőkkel való szorosabb kapcsolattartást.

A társadalmi, környezeti hatások az óvodáskorú gyermeket elsősorban a családi környezetben, a családban adott feltételek szűrőjén keresztül éri. A család érzelmi bázisát, a családi légkör melegét, a családban alakuló kapcsolatokat az óvoda nem pótolhatja. A mindennapi életben sok szállal szövődik össze a család és az óvoda. A kisgyermek nap mint nap beviszi az óvodába mindazt, ami a családban érte, formálta, változtatta és viszi haza a családba az óvodában szerzett élményeit, azok hatását. A szülőknél és az óvodapedagógusoknál ezért kölcsönösen meg kell ismerniük a család és az óvoda értékrendjét, elvárásait.

A törvény biztosítja az óvoda életébe való betekintés és beleszólás jogát, a helyi döntésekbe való bekapcsolódás lehetőségét. A szülőket folyamatosan tájékoztatni kell óvodás gyermekük fejlődéséről. A család és az óvoda között elengedhetetlen az állandó és kölcsönös kapcsolat, amelyet nagymértékben segíthet a szülők által választott aktív szülői közösség.

4. A családi életre nevelés létjogosultsága az óvodáskorban

Az ember közösségi lény. A személyes kötődések elsődleges színtere a család, ahol a gyermekek szeretetben, érzelmi biztonságban sajátíthatják el a társas élet szabályait.

Ám korunkra a közelmúltig jellemző volt a családeellenes politika, a családok gyakori felbomlása, az érzelmi háló fellazulása. Tapasztaljuk, hogy a szülők egy része egyre távolságtartóbban bánik gyermekeivel. Ritkán alkalmazzák a simogatást, az ölbe vételt, ölelést, ami nagyon fontos a gyermekek érzelmi biztonságának, szeretetigényének kielégítése szempontjából. Ehelyett elhalmozzák játékkal gyermekeiket, a személyes jelenlétet felcserélve. Megváltozott a családok értékrendje, gyakran fontosabbnak tartják az anyagi jólétet a lelki-érzelmi kiegyensúlyozottságnál. Nem ismerik, vagy nem merik alkalmazni azokat a nevelési módszereket, amelyek segítségével határozott, de szeretetteljes nevelést nyújthatnának gyermekeiknek.

A szülőket segíteni kell a szülői hivatás tanulásában, mert ez nem ösztönös tevékenység. Nem lehet a mai gyermekeket az emlékeinkben megmaradt nevelési módszerekkel nevelni, formálni, de kárt okozunk akkor is, ha saját negatív tapasztalataink miatt túlságosan engedékenyek leszünk velük. A gyermek későbbi lelki teherbírása szempontjából meghatározó a szeretetben megélt, elfogadó, következetes szülő-gyermek kapcsolat.

Sok nehézség áll a gyermekek nevelésének útjában, amelyek kompenzálását az intézményes nevelésnek fel kell vállalnia.

Már az óvodában szükséges a családi életre nevelés megkezdése, hiszen a közvetített értékrend, a gyermekek személyiségének fejlődését segítő ráhatások jó, biztos alapot nyújthatnak a személyes kapcsolatok kiépítéséhez. Mindemellert számos lehetőséggel élhetünk a családok megsegítését illetően, amit hálásan fogadnak.

5. A családi életre nevelés megvalósításának lehetőségei a katolikus óvodákban

5.1. A közösség és egyén kölcsönhatása a személyiség alakulásában

A különböző korokban más-más érték szemlélet határozta meg az egyén, vagy a közösség érdekeinek előtérbe helyezését. Ma már bizonyított tény, hogy az érdekek megfelelő arányú jelenléte szükséges a személyiség egészséges fejlődéséhez.

A család tagjai kölcsönhatásban vannak egymással. Ezek tartósságát, sikerességét alapvetően három jellemző határozza meg: a családban megélt szeretet („szeretetnyelv” alkalmazása), a biztonság és a nyitottság. A szülők szeretettel nevelik gyermekeiket. A szeretetük megnyilvánulásait tanulják meg és viszonzják gyermekeik. A biztonság nem csak szeretetből adódó érzelmi támaszt jelent, hanem fizikai biztonságot is, amely a gyerekekről való gondoskodásban és védelemben nyilvánul meg. Szükséges, hogy a szülők nyitottak, elfogadóak legyenek gyermekeik viselkedésével, megnyilvánulásaival szemben, ha azok nem ellentétesek alapvető elvárásaikkal. Szintén ez kell, hogy jellemezze a családi nevelést kiegészítő katolikus óvodai nevelést.

5.1.1. Erények, tulajdonságok alakítása, az identitás fejlődésének segítése

Az erkölcsi nevelés az életet szolgálja. Feladata, hogy a gyermeket fokozatosan rávezesse felelőssége tudatára, hiszen felelősek vagyunk egymásért, teremtett és épített környezetünkért.

A gyermek akkor tud jól fejlődni egy közösségben, ha szeretetteljes, biztonságos és fejlődésre nyitott közeg veszi körül. Ilyen körülmények között a felnőttek és gyermekek tekintettel vannak egymásra, ezt tükrözik érzéseik, döntéseik és tetteik. Az óvodások

viselkedését, cselekvését, szokásait meghatározza, hogy a felnőtteket és társaikat utánozzák.

A közösségen (csoporton) belüli szereposztás elősegíti, hogy a gyermekek elsajátítsák közösségi szerepeiket. Megismerik saját lehetőségeiket, helyüket a közösségben, megtanulják a helyes viselkedés elemeit. Tapasztalatot szereznek női vagy férfi voltukról, a nemükre jellemző sajátosságokról. A felnőttek irányításával elsajátítják azokat a technikákat, amelyekkel eredményesen megoldhatják konfliktusaikat. Megismerik azokat a tulajdonságokat, amelyek segíthetik a közösségi életben (pl. figyelmesség, segítségnyújtás, döntéshozatal stb). Tapasztalataikat, a mintákat, értékeket később saját családjukban hasznosíthatják.

5.2. A mese, mint a nevelésben láthatatlan módon segítő eszköz

„Azért kell mesélni, mert a kisgyerek lelki és testi egészsége követeli ezt meg. [...] És nem csak a kisgyereké. Klinikai tapasztalatok szerint a kisgyerekkorban hallott mesék olyan mintákat adnak, melyek a kamaszkoron túl is elkísérik a gyerekeket, és segítenek a válságos élethelyzetek meg- és feloldásában.”⁷

Vekerdy Tamás frappánsan fogalmazta meg a mese személyiségfejlesztő hatását. Tanulmányainkból tudjuk, hogy a mindennapos mesehallgatás olyan lelki táplálék a gyermekek számára, amelyet könnyelműség lenne csak az élmény kedvéért alkalmazni. A mesének társadalmasító funkciója is van. Bemutatja, hogy milyennek kell lenni, rámutat a jó, a szép, az igaz örök értékére, de szól a szabályok megszegéséről, a rosszról és annak következményéről is. Mindezt a gyermekek számára érthető környezetbe helyezi. A mesét hallgatók kimondatlanul is tudják, értik, érzik a mese lényegét, azt az értéket, amelyet hordoz. Érzelmi elköteleződésük ösztönösen a jó felé hajlik, amely remek segítségünk lehet nevelőmunkánk során.

⁷ Vekerdy Tamás: Kicsikről nagyoknak I. A kisgyerekkor. Park, 1996. 149. o.

5.2.1. A családok segítése a gyermek életkorának és értelmi képességének megfelelő, erkölcsi értéket hordozó mesék (mesefilmek) kiválasztásában, a közös együttlétek megvalósításában

Negatív tapasztalatok sora jelzi kitágult világunkban a média hatását a személyiség fejlődésére. A felgyorsult életvitel következtében sok gyermek kerül „magára hagyottan a modern nevelők” vonzaskörébe. A televízió, a videó, a számítógép, az internet korában bizony nagy a felelősségünk arra vonatkozóan, hogy felvállaljuk-e gyermekeink nevelését, közösségi emberré segítségét, vagy kiengedjük kezünk-ből azt az esélyt, hogy egy csodálatos személyiség kibontakozásának lehetünk részesei.

Sok családra jellemző a nap lezárásaként a média használata. A felnőttek számára pihenést, felfrissülést jelentő programok azonban nem a kisgyermekeknek valók. Fizikai, lelki és szellemi károsodást egyaránt okozhatnak. Ezért olyan fontos a családok tájékoztatása, segítése ebben a helyzetben is.

Mégis, milyen tanácsokat adhatunk a szülőknek, ha azt szeretnénk elérni, hogy ne tehernek érezzék a gyermekeikkel való foglalkozást, az osztatlan figyelem megvalósítását, hiszen magunkról tudjuk, milyen jó érzés végre a fotelba huppanni, rövid időre kizárni a világot és a kedvenc műsorunkra figyelni.

Javasolt a családi napirend közös elkészítése és az ahhoz való igazodás. A család hosszú boldogságához szükséges, hogy mindkét fél (szülő) kivegye részét a felállított programokból. A családi napirend tartalmazhatja a gyermekekre fordított figyelem időpontját. Kiemelten fontos, hogy ez az idő ajándék minden résztvevő számára, ezért osztatlan figyelemmel kell fordulni egymás felé (nem mehet közben háttérként a televízió).

Ezt az időt egymásra figyeléssel, beszélgetéssel, közös játékkal, sporttal és természetesen meséléssel is ki lehet tölteni.

A mesék kiválasztásának szempontjait mindannyian jól ismerjük. A kisgyermek életkorának, fejlettségi szintjének megfelelő,

éppen aktuális javaslatainkat osszuk meg a szülőkkel! Ezen felül az óvodapedagógus beszéljen még a szülőkkel a következőkről:

- A mesék kiválasztásánál figyeljenek arra, milyen értéket hordoz a cselekmény. Sajnos a modern meséknél előfordulhat, hogy a negatív szereplőt vonzó tulajdonsággal ruházzák fel. Ez érzelmileg vonzza a gyermeket, így a negatív tulajdonságot is követendőnek fogja tartani.
- A mesélést egyszerű történetet tartalmazó mesével kezdjük, amely könnyen befogadható a gyermek számára (állatmesék, láncmesék).
- Ezután következhetnek majd azok a művek, melyekben a hősök más-más helyszínen szerepelnek, a cselekmény több szálon fut (bonyolultabb történetek, tündérmesék).
- Tanulni kell a mesélés módját. A fantázia és az érzelmek kifejezésének változatos alkalmazására van szükség ahhoz, hogy hatásosan, a gyermek figyelmét lekötve tudjunk mesélni.
- Fontos, hogy ne csak a gyermek, hanem a szülő is el tudjon mélyedni a történetben. Szeresse a mesét, érezze az egyes cselekmények szépségét, báját, hangsúlyozni tudja a szereplők jellemét.
- Időzzenek a képek nézegetésénél, így a gyermek jobban el tud mélyedni, elég ideje marad arra, hogy kialakítsa saját kis képzeletbeli világát.
- Képekről találjanak ki közösen történeteket, mesét.
- Nagyobb gyerekekkel találjanak ki történeteket, tanulságos meséket, fűzzék egymásba a cselekményeket.

Akár már megírt mesét mondanak el, akár saját történetet alakítanak ki, a mese a gyermeknek és a szülőnek is egyaránt kellemes kikapcsolódást nyújthat, egy időre feledteti a napi gondokat, és közelebb hozza egymáshoz a családtagokat.

- Figyeljenek arra a szülők, hogy sajnos nálunk tévesen a gyermekcsatornákon vetített egy-egy rajzfilm nem a gyerekeknek készült, hanem más kultúrkörnyezetben élő felnőttek részére.

- Ha úgy döntenek, hogy egy-egy jól megválasztott mesefilmet néznek gyermekeikkel, tudniuk kell, hogy mindig társas programként tegyék ezt, soha ne hagyják gyermeküket egyedül.
- A gyermekben a mesefilm során felmerült mondanivalót hallgassák meg, kérdéseire válaszoljanak.
- Egyszerre lehetőleg egy mesét nézzenek meg, de kettőnél semmiképpen se többet.
- A kisgyermek 15–20 percnél többet ne töltsön a gépek előtt. (Idegrendszeri veszély lép fel, a tévénézés „hiperaktivizálja” a gyermeket.)
- Valamilyen mozgásos tevékenységgel zárják le a közös programot.

Meg kell említenünk a hitünk ápolását segítő bibliai történetek megismertetésének, felelevenítésének családi környezetben való lehetőségét is. Számos mutató kiadvány van már segítségünkre ebben.

- Év elején tájékoztathatjuk a szülőket azokról a bibliai történetekről, amelyek megismerését támogatjuk az adott gyermekkorban (lásd KPSZTI módszertani anyag).
- A családoknak javasoljuk, hogy katolikus kiadványt vásároljanak (pl. Szent István Társulat).
- Bibliai történeteket mindig meghitt környezetben halljanak a gyerekek. Megkülönböztetett figyelemmel kezeljék a családban is ezt.
- A történet lezárásaként beszélgessenek, rajzoljanak, esetleg énekeljenek együtt gyermekeikkel.

5.3. A játék, mint a családi nevelés egyik lehetséges színtere

*„... A játszótársam, mondd akarsz-e lenni,
akarsz-e mindig-mindig játszani...”*

(Kosztolányi Dezső)

A játék a kisgyermekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége. Nekünk, óvodapedagógusoknak bőséges ismereteink vannak jelentőségéről, fejlesztő hatásáról, fajtáiról stb.

A gyermekek játéktevékenysége elárulja a családi szokásokat. Megismerjük belőle, hogyan beszélnek otthon, szoktak-e közösen játszani, vannak-e a gyermekkel szemben elvárások, szabályok, van-e rendszeresség a családban, a gyermek életében. Előfordulhat, hogy ez más képet mutat, mint amiről korábban tudtunk.

Ha figyelemmel kísérjük növendékeink játéktevékenységét, felkészülhetünk a játékon keresztül történő fejlesztésükre, megsegítésükre. Észre vesszük, kik azok, akiket megerősíteni szükséges, míg másoknál arra irányulhat törekvésünk, hogy képesek legyenek mások ötleteit is elfogadni, a mellé-, illetve az alárendelt szerepet is elfogadni.

Hogyan kapcsolódhat a játék a családi életre neveléshez?

- Játéktémák választásában, felajánlásában (hagyományos család-játékok, ünnepek a családban stb.).
- Az egyéni, vagy páros játék során, a közös játékban megvalósuló beszélgetésben.
- Eszközök használatában – mit használ édesanyja, mit édesapja?
- Érzelmi megnyilvánulások, kifejezések gyakorlásában – a szeretetnyelv alkalmazása a gyermekek szintjének megfelelően (udvarias kifejezések használata, segítségnyújtás gyakorlása, ajándékkészítés a játéktevékenységben...).
- A különböző szituatív játékokban (pl. gondozási mozdulatok szeretetet sugárzó végzése...)

- A játszócsoportok kapcsolatának alakításában (építők és babaszobai játék, postás és rajzolók, boltos és főzés, stb.).
- A szerepjáték továbbfejlesztése alkalmával, pl. vallásos témák, események beépítése a játékba (keresztelés, esküvő, lakodalom, stb).
- A negatív elemek megjelenésekor átsegítés a helyzeten. (Később is figyelni kell a gyermekre, egyéni megsegítés szükséges!)

Ezek a gondolatok csak kiindulópontot adnak az óvodapedagógusok leleményes ötleteihez, gazdag játékpedagógiai tárházukban való keresgéléshez.

5.3.1. Segítségnyújtás az együttjátzás örömeért

Nevelőmunkánkhoz hozzátartozik, hogy a szülőknek tanácsot adjunk, javaslatot tegyünk a gyermekneveléssel, személyiségfejlesztéssel kapcsolatosan. De a gyermekeknek nemcsak a gondozásra, nevelésre van szükségük, hanem arra is, hogy érzelmileg is birtokolják a szülők figyelmét, szeretetét. Ennek pedig nagyon jó eszköze lehet a közös játék.

A fiatal felnőttek körében jelen lévő játék, játékosság változó képet mutat. Vannak, akik ösztönösen érzik az öröm mellett a játék jelentőségét is, másoknak nehezebb esik a „gyerekes viselkedés”. Mégis szükséges, hogy mindkét csoporthoz tartozó szülők segítséget, iránymutatást kaphassanak óvodás gyermekük játéktevékenységének jellemzőit és a közös családi játékot illetően.

Amit a szülőknek javasolhatunk:

- Ismerjék meg a játék jelentőségét gyermekük személyiségfejlődésében (szakirodalom ajánlása).
- Ennek megfelelően legyen biztosított a gyermekek számára az otthoni játszóterület.
- Olyan légkört, helyet, időt, eszközt és élményt biztosítsanak a gyermekeknek, hogy minél felszabadultabban és aktívabban játszhassák ki magukból pozitív és negatív élményeiket a különböző játékformákon keresztül.

- Törekedjenek a természetes anyagokból készült játékeszközök biztosítására, emellett használják a meglévő konstruáló, építő játékokat, pl. Lego, memóriajátékok, melyek nagymértékben fejlesztik a gyermekek kez ügyességét, gondolkodásuk, képzeletük vizuális memóriájuk, logikai készségük alakulását.
- Ne halmozzák el a gyermekeket játékokkal! A sok játék között nehéz az eligazodás és az értéke is csökken a gyermek szemében. Inkább kevesebb, de tartós, többféle játéklehetőséget biztosító eszköz álljon a gyermekek rendelkezésére.
- Nem baj, ha több játéka van a gyermeknek. A használaton kívülieket tegyék el a gyermek szeme elől. A játékeszközöket időnként érdemes cserélgetni, így újra és újra az újdonság erejével hat a gyermekre egy-egy eszköz.
- Naponta legyen lehetőség arra, hogy együtt játsszanak gyermekeikkel. Már a napi fél óra közös játék, tevékenység kedvezően hat az érzelmi háló erősödésére.
- A játék során figyeljenek gyermekük igényére, jelzéseire és ennek megfelelően kapcsolódjanak a tevékenységbe. Alkalmanként a szülő is javasolhat játéktémát.
- Kisebb gyermekeknek nagy szüksége van még az ölbeli játékokra, simogatókra, lovagoltatókra, de a nagyobbaknál is figyeljenek a testi kapcsolat meglétére.
- A közös játéknak is vannak szabályai, amelyekre figyelni szükséges (pl. hely, az eszközök használata, stb.).
- A játék végének közeledtével jelezzék gyermeküknek, hogy már csak rövid ideig tudnak velük lenni. Ezzel megelőzik, hogy a közös játék váratlan megszakadása frusztrálja a gyermeket.
- A közös játék végén biztosítsák gyermekeiket az újabb alkalom kereséséről.

Ha a gyermekek átélik a játék közös vagy személyes élményét, elérhetjük, hogy örömteli, boldog családi életük legyen.

5.4. Tanulási folyamatok és a család

Óvodában az ismeretszerzés a gyerekek érdeklődésére, kíváncsiságára, mint életkori sajátosságra építve a játékban, illetve változatos tevékenységek biztosításával történik. A sokféle tevékenység lehetőséget ad az érdeklődés kielégítésére, a gondolkodás örömeinek átélésére, a környezetük szépségének felfedezésére – az ebből fakadó hálaadásra...

De mit tegyünk, ha a szülő abban kér tanácsot, hogyan „fejleszthetné” otthon gyermekét? Ilyen kérdéssel gyakran találkozunk. Vannak, akik azt gondolják, gyermekük a külön foglalkozások, egyéni fejlesztések eredményeként válik alkalmassá arra, hogy a megfelelő intézménybe kerülve kezdhesse meg iskolai életét. Ennek érdekében már kora óvodáskorban „felkészítik” gyermeküket a versengésre. Mások a „segítségükkel” szeretnének hozzájárulni az óvodai nevelőmunka eredményességéhez.

Néhány javaslat a szülőknek:

- Úgy segít a legtöbbet gyermekének, ha feltétel nélküli szeretetet ad neki. A szeretetteljes környezetben megfelelően fejlődik a gyermek érzelmi élete, ami képessé teszi az új ismeretek befogadására. Nagyban meghatározza a gyermek későbbi párkapcsolatának minőségét és milyenségét, ha látja a szülők érzelmi életének külső megnyilvánulásait. Amelyik gyermek tanúja annak, hogyan kedveskedik az édesapja édesanyjának, hogyan ölelik meg egymást, mennyire udvariasak egymással szemben, stb., annak számára ezek az élmények modellként beépülnek az életébe, és a párkapcsolatát is nagyban meghatározzák.
- Figyelve a csoport faliújságját, feljegyezhetik a megismert imádságokat, mondókákat, verseket, dalokat. Ezeket mondogathatják, énekelhetik a gyermekkel.

- A közös tevékenységek: játék, séta, vásárlás, stb. közben megvalósuló beszélgetés tágítja a gyermek ismereteit, ezért sokat beszéljenek, meséljenek.
- A beszélgetés kiegészülhet megfigyelések végzésével (pl.: a házak különbözősége, a járművek sebessége, a színek változatossága, az emberek alkata...). A megfigyelés útján szerzett információkat a gyermek beépíti játékába, utánozza, elsajátítja.
- Az utánzásnak nagy szerepe van a tanulási folyamatban, hiszen az óvodáskorú gyermeknek könnyebb a látottak alapján tevékenykedni, mint a szóbeli irányítást követni. A mozgásformák, a különböző eszközök használatának elsajátítása a közös tevékenység során valósulhat meg. Eközben a gyermek probléma megoldási stratégiákat, magatartásformákat gyakorol, ami segíti a fejlődésben.
- A problémahelyzetek kívánják meg a legtöbb önállóságot és a legnagyobb erőfeszítést a gyermekektől. (Ilyenek a játékokban előforduló variációk, a megfelelő eszközök kiválasztása, a folyamat sorrendiségének megállapítása ...) Úgy segítsenek gyermeküknek, hogy az önállóságot ne vegyék el tőle. Legyen a megoldás a gyermek sikerélménye, így kedve lesz a további tevékenykedéshez. Emellett segítik az önállóságot, aktivitást, a közös öröm, elismerés és a dicséret pedig az önbizalom fejlődését fokozza.
- A gyermek kérdéseire igyekezzenek válaszolni. Dr. Gyökössy Endre gyakran megemlíti írásaiban, hogy egy idő után (vagy talán kezdettől fogva) elnémulnak a házasságok. A házastársak nem beszélgetnek: nem beszélnek magukról, nem kérdeznek, és nem is nagyon hallgatják meg egymást. (Főleg a férfiakra jellemzőek ezek a hiányosságok!) Jó, ha gyermekkorban élénk, főlzabadt beszédkapcsolat alakul ki a szülő és a gyermek között, mert ez az élmény modellként meghatározza házastársával és majdan gyermekeivel való kommunikációját. – A válaszokat egyszerűen, a gyermekek számára érthető módon fogalmazzák meg. A gyermek kérdéseit érdeklődéssel fogadják, derűs légkör kialakításával bátorítsák. Ezen keresztül kap

segítséget a környezetéből szerzett tapasztalatai megértéséhez. Rendeződnek az őt ért tagolatlan környezeti hatások és a válaszok egyben hozzájárulnak a környezetben elfoglalt hely megértéséhez, a társakhoz, felnőttekhez fűződő viszony tisztázásához, az önismeret kibontakozásához.

Mindezekből kitűnik: arra szükséges ösztönöznünk a szülőket, hogy a direkt tanulás helyett a boldog, szereteten alapuló, elfogadó, bátorító légkörű sok-sok közös élménnyel ajándékozzák meg gyermekeiket. Ezzel tudják leginkább segíteni a tanulás megalapozását.

5.5. Ünnepek és a család

„... Az ünnep: kiemelkedés, fölszárnnyalás az alantásból, a térből és az időből, az életből - a létbe. Abbahagyása minden tevékenységnek, magunkba fordulás, megtisztulás, szellemivé válás. Az ünnep: a szabadság. Megszabadulás minden nyűgtől. S ha ebből szabadulunk, éppen az az ünnep. Nem vigasság, zabálás, ivás, tombolás az ünnep, nem csinnadratta, nem. Hiszen ha így volna, nem volnának komor, szomorú, de mégis fölemelő ünnepek. Az ünnep: csend. Megállás. Elmerülés az időtlenségben. Hangtalan ujjongás, néma zokogás. Mosoly a könnyek között. Könny a mosolyban. Ahogy a fölkelő, a lenyugvó Nap ragyog át a felhők résén. Az ünnep az a pillanat, mikor álomnak érezzük a valóságot. És valóságnak azt, ami láthatatlan, megfoghatatlan.”⁸

(Kodolányi János)

Mai rohanó világunkban bizony nagyon sokszor semmi nem különbözteti meg a hétköznapokat a vasárnapoktól, ünnepektől. Kevés alkalom nyílik arra, hogy a család együtt legyen, együtt étkezzen, közös programokon vegyen részt. – Pedig a közös étkezés kiváló alkalom a családi együttlét örömeinek megélésére, a különféle információk kicserélésére, a közös kikapcsolódásra.

⁸ Kodolányi János: Az égő csipkebokor. Második. könyv. 26. Magvető, Budapest, 1973.

Fontos, hogy a családnak legyenek saját, belső ünnepei, azok kellő méltósággal, külső fényvel legyenek megülve. Az ünnepi légkör kialakításához hozzá tartozik az ünnepélyes öltözék, a helyszín feldíszítése (akár egy csokor virággal is elegendő lehet), az ünnepre való készülődés, stb. (A munkacsoport ebben a témában már jelentetett meg egy kiadványt, amit szeretettel ajánlunk az olvasó figyelmébe.)⁹

A gyermek már a családban élje át az ajándékozás és a megajándékozottság örömét. Érezze, hogy a családnak ő is megbecsült tagja, és tanulja meg, hogy hogyan fejezze ki mások iránti szeretetét, tiszteletét, hogyan osztozzék mások örömeiben, vagy bánatában. (Az esteleges család együtt gyászolásának, a közös fájdalomnak is nagy nevelő ereje van!) A benső családi és a vallási ünneplésnek is legyen saját liturgiája, amely hagyományt teremt és megtart a közösségben.

A családon kívüli vallási és állami ünnepeken, más családok ünnepén (tágabb rokonság) való részvétel tudatosítja a gyermekben, hogy jó neki, mert több közösségnek tagja, több közösségre számíthat, – és több közösségben feladatai is vannak.

Az ember latin meghatározása: „közösségi lény”. A közösség az a háló, amely erősíthet, védelmezhet, kontrollálhat, segíthet abban, hogy az ember értékei kialakuljanak, növekedjenek. A családi és az óvodai közösségi élet, közös ünneplések alakítják a gyermeket, és segítik megtalálni a helyét, feladatát az életben.

5.6. A családok segítségének lehetőségei

Amikor a szülők segítséget kérnek tőlünk a családi életükkel, gyermekeik nevelésével kapcsolatosan, lehetőség kínálkozik arra, hogy hitünk, elköteleződésünk szerint formáljuk gondolkodásukat.

Javasoljuk nekik, hogy a közös tevékenységek mellett beszéljenek a gyermeknek saját gyermekkorukról. Hogyan éltek, hányan vannak testvérek, kik nevelték őket? Mondjanak gyermekkori történeteket, kedves élményeket – ez minden gyermeket nagyon érdekel. Beszéljenek arról, milyen hagyományok éltek a családban. Mit

⁹ Az ünnepek, egyházi ünnepek, hagyományok megélésének lehetőségei a katolikus óvodákban. KPSZTI, Budapest, 2007.

tanultak a nagyszülőktől, a szülőktől ... A gyerekek kíváncsiak arra, hogyan ismerkedtek meg egymással szüleik? Milyen volt az esküvőjük?

Leginkább a saját személyükkel kapcsolatos kérdések érdeklik őket (születési körülmények, kisbabakor, az első szavak ...). Az ilyen beszélgetések, mesélések erősítik az érzelmi kötődést szülők és gyermekek, a család tagjai között.

Katolikus pedagógusként segítséget adhatunk a család lelki növekedéséhez is.

„Szeresd Uradat, Istenedet szíved, lelked mélyéből, minden erőddel! Ezeket a parancsokat, amelyeket ma szabok neked, őrizd meg szívedben és védd gyermekeidnek is az eszébe, beszélj róluk, amikor otthon tartózkodsz s amikor úton vagy, amikor lefekszel s amikor fölkelsz.” (MTörv 6,5–7)

A legnagyobb ajándék, amit gyermekeinknek átadhatunk, az Isten iránti szeretet, a Vele való közösség vágya.

Az, hogy a gyermekek lelkileg kiegyensúlyozott, erős, magabiztos és életigenlő felnőtt keresztényekké válnak-e, nagyrészt a szülők pozitív példamutatásán múlik. A gyermekek hite a szülők hitéből táplálkozik. Ezért nagyon fontos, hogy a szülők megtalálják a módját annak, miként engedhetnek betekintést gyermekeiknek a saját hitükbe, hogyan adhatják át nekik Istenről szerzett tapasztalataikat, és miként vezethetik őket saját lelki növekedésük útján.

Ez természetesen csak akkor lehetséges, ha hitüket gyakorló katolikus/keresztény emberek a család tagjai.

- Nekik is figyelniük szükséges, hogy Istennel való kapcsolatuk rendszeres, kiegyensúlyozott legyen (napi szentírásolvasás, imádságos élet, szentmise látogatás, lelki élet, stb.).
- Természetes módon beszéljenek gyermekeiknek Istennel való kapcsolatukról, Tőle kapott szeretetről, a sok kegyelemről, amiben élnek.

- Alakítsák gyermekükben a képet: Isten a mi szerető mennyei Atyánk, aki elfogad és szeret bennünket, függetlenül a tetteinktől, mert a gyermekei vagyunk. Ez segíti a későbbiekben a gyermekeket, hogy mindig bizalommal forduljanak Istenhez.
- Isten irgalmas, megbocsátó szeretete jelenjen meg a családi életben is. Tanúsítsanak megbocsátó és elfogadó lelkületet akkor is, ha a gyermek hibát követett el. Legyenek a gyermekhez türelmesek, mint amilyen türelmes Isten.
- Imádkozzanak közösen a gyermekeikkel is, a gyermekeikért is. Legyenek rendszeres alkalmak a család közös imádságos együttlétei. Figyeljenek arra, hogy ezek a gyermekek számára is örömteli alkalmak legyenek (rövid, változatos, pozitív töltésű, meghitt hangulatú, stb.).
- Mindig örömmel beszéljenek egyházukról. A pozitív viszonyulás kialakítására törekedjenek.

A katolikus óvodába gyakran nem hívó, de jó szándékú, nyitott, kereső családok is bekerülnek. Hogyan vezethetjük őket saját lelki növekedésük útján?

- Személyes örömteli példamutatásunkkal tegyük vonzóvá a katolikus/keresztény életet.
- A felkeltett érdeklődést személyes beszélgetés folytassa, ami során hitelesen beszélhetünk egyházunkról, a saját elköteleződésünkről.
- Közös programjainkba vonjuk be a kereső családokat.
- Javasoljunk nekik lelki olvasmányokat, olyan írásokat, amik hitüket építhetik, kérdéseikre választ, magyarázatot adnak.
- Javasoljuk, hogy gyermekeikkel együtt ismerkedjenek a katolikus hittel – ezt a gyermekek is élvezettel fogadják.
- Mindig álljunk rendelkezésükre, ha személyes segítségre van szükségük.
- A buzdítás, lelkesítés ne maradjon ki a lelki vezetésből.

Zárszó

Az elmúlt nevelési évben nagyszerű előadásokat hallhattak a munkacsoport tagjai a családi életre neveléssel kapcsolatos kérdésekről. Ennek a kiadványnak azonban nem az a célja, hogy ezeket az előadásokat (amelyek amúgy is elsősorban az iskoláskorú gyermeke nevelésével voltak kapcsolatosak) ismertesse, hanem sokkal inkább az, hogy megmutassa, milyen gondolatok, tennivalók fogalmazódtak meg a jelenlévő óvodapedagógusokban. Megerősödött az a felismerés, hogy a családi életre nevelést nem lehet elég korán kezdeni, és ezen a téren mennyire fontos és pótolhatatlan az óvoda családi nevelést kiegészítő közreműködése.

Irodalomjegyzék

Akarsz-e játszani? Kosztolányi Dezső legszebb versei/Irodalmi fülbevaló. Libri, Budapest, 2009.

A szeretethimnusz és a házasság. MÉCS Családközösségek, 2002.

Az ünnepek, egyházi ünnepek, hagyományok megélésének lehetőségei a katolikus óvodákban. Segédanyag a katolikus óvodákban megvalósuló nevelőmunkához, Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet, Budapest, 2007.

Bábosik István: A nevelés elmélete és gyakorlata. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999.

Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.

Barsi Balázs OFM: Örökké megmarad. Bp. 1998.

Biblia. Szent István Társulat, Budapest, 1987.

Csertő Aranka: A család fényben és árnyékban. Kecskemét, 2007.

Flora Bresciani Nicassio: A nevelés öröme. Don Bosco Kiadó, Budapest, 2006.

Gary Chapman – Ross Campbell: Gyerekekre hangolva. Harmat Kiadó, Budapest, 2006.

Hitünk és életünk. Római katolikus hittankönyvek, Szent István Társulat, Budapest, 1978.

Hortobágyiné Dr Nagy Ágnes (szerk.): Családi életre nevelés az oktatásban. Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Családpedagógiai Intézete, Budapest, 2005.

Jelenits István: Küldetésben. Új ember kiadó, Budapest, 2000.

Katolikus közoktatás Magyarországon. KPSZTI, Budapest, 2006.

Kodolányi János: Az égő csipkebokor. Magvető, Budapest, 1973.

Komlósi Sándor – Komlósi Piroska: Családi életre nevelés. Tankönyvkiadó, Budapest, 1998.

Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 1999.

Mérei Ferenc: Közösségek rejtett hálózata. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

Sebők Sándor: Együtt, de hogyan? 66. old. Fóti Római Katolikus Egyházközség, 2006.

Skrabski Árpád – Kopp Mária: A boldogságkeresés útjai és útvesztői a párkapcsolatokban. Kucsák Könyvkiadás és Nyomda, Vác, 2009.

Vekerdy Tamás: Kicsikről nagyoknak I. A kisgyerekkor. Park, 1996.

Zrinszky László: Nevelélmélet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2002.

Jegyzet

